

Відмінності в використанні захисно-копінгової поведінки в залежності від когнітивного стилю полезалежність/полenezалежність

Боснюк В.Ф.

Праця рятувальників відноситься до тих видів діяльності, особливою якою є постійне переживання стресогенного впливу. Це вимагає від суб'єкта професійної діяльності великих резервів психіки, навиків саморегуляції і здійснює вплив на таке інтегративне утворення, як копінг-поведінка. Копінг – це динамічний процес, протікання якого обумовлюється не тільки характеристиками самої ситуації, але і її взаємодією з особистісними характеристиками суб'єкта. Разом з тим слід відмітити домінування в дослідженні копінгу його когнітивної трактовки [1], яка передбачає певні інтелектуальні дії, а саме міркування над проблемою, аналіз і обдумування способів її вирішення, пошук нової інформації і так далі. Все це дозволяє людині передбачити можливі труднощі, максимізувати власні ресурси і шанси на успіх. Тому когнітивні стилі як стійкі способи переробки інформації, на наш погляд, грають важливу роль в формуванні копінг-стратегій. Один з них полезалежність/полenezалежність, згідно досліджень М. О. Холодної [2] незалежно маскує в собі чотири субгрупи досліджуваних: мобільні полenezалежні, мобільні полезалежні, фіксовані полenezалежні, фіксовані полезалежні, які суттєво відрізняються за своїми когнітивними можливостями. В нашому дослідженні розщеплювання когнітивного стилю проводилося за допомогою медіального критерію з урахуванням основного (час знаходження простої фігури в складній) і додаткового показників (кількість помилок) методики «Приховані фігури» Л. Л. Терстоуна. Для діагностики копінг-стратегій рятувальників використовувався «Копінг-тест» Р. Лазаруса. Механізми психологічного вивчалися за допомогою опитувальника «Індекс життєвого стилю» Р. Плутчика. В дослідженні прийняли участь 168 рятівника аварійно-рятувальних підрозділів МНС України: мобільних полenezалежних – 53, мобільних полезалежних – 53, фіксованих полenezалежних – 30, фіксованих полезалежних – 30.

Попарний порівняльний аналіз виділених субгруп за допомогою t -критерію Ст'юдента дозволив вяснити, що найбільш інтелектуально продуктивні досліджувані («мобільні полenezалежні»), в порівнянні з найменш продуктивними («фіксовані полenezалежні») рідше використовують механізм психологічного захисту «реактивне утворення» ($t = -2,95, p = 0,004$), а на відміну від «мобільних полenezалежних» частіше вдаються до копінг-стратегії «пошук соціальної підтримки» ($t = 2,13, p = 0,035$) і рідше до механізму психологічного захисту «проекція» ($t = -2,96, p = 0,004$). Порівнюючи з субгрупою «фіксовані полenezалежні» виявлено тенденцію частіше застосовувати копінг-стратегію «прийняття відповідальності» ($t = 2,14, p = 0,035$) і знову рідше захист «проекція» ($t = -2,31, p = 0,023$).

Інша відносно продуктивна в інтелектуальному плані субгрупа рятувальників «мобільні полenezалежні» в порівнянні з «фіксованими полenezалежними» для оволодіння складною ситуацією частіше вибирають копінг-стратегії «пошук соціальної підтримки» ($t = 2,90, p = 0,005$), «прийняття відповідальності» ($t = 3,12, p = 0,003$), «планування вирішення проблеми» ($t = 2,35, p = 0,021$) та рідше механізм психологічного захисту «інтелектуалізація» ($t = -2,59, p = 0,011$). Відносно «фіксованих полenezалежних» частіше використовують копінг-стратегію «позитивна переоцінка» ($t = 2,30, p = 0,024$).

А «фіксовані полenezалежні» в порівнянні з «фіксованими полenezалежними» частіше використовують копінг-стратегію «прийняття відповідальності» ($t = 2,67, p = 0,010$).

Таким чином, отримані дані надають змогу зауважити, що «мобільні полenezалежні» рятувальники найбільш активно використовують копінг-стратегії в порівнянні з іншими субгрупами, при чому спектр їх орієнтації різноманітний. Вони направлені як на вирішення проблеми, так і на пошук соціальної допомоги, так і на емоційне реагування в стресових умовах.

«Мобільні полenezалежні» проявили схильність використовувати стратегію «пошук соціальної підтримки», що вступає в протиріччя існуючому розумінню феномену даного когнітивного стилю. На наш погляд, даний факт

можна пояснити переглянувши критерій продуктивності даної копінг-стратегії. Так, якщо полenezалежні досліджувані, на відміну від полenezалежних, у вирішенні проблеми більше орієнтовані на результат, то вони, природно, більшою мірою намагаються використати всі можливі ресурси, в тому числі і зовнішні. І як результат, використовують частіше не тільки стратегію «прийняття відповідальності», а й «пошук соціальної підтримки» і рідше неусвідомлені форми поведінки «реактивне утворення» і «проекція».

Рятувальники, які швидко і точно виконували тест (субгрупа «фіксовані полenezалежні») не проявили схильності до застосування конструктивних копінг-стратегій, і взагалі, вони частіше використовують в порівнянні з іншими групами тільки механізми психологічного захисту, а саме «проекцію» та «інтелектуалізацію». Тобто, недостатня сформованість механізмів інтелектуального контролю даної субгрупи, який забезпечує оперативну регуляцію процесу переробки інформації на субусвідомленому рівні [2] призводить до використання примітивних форм поведінки в стресових ситуаціях, незважаючи на зовнішню інтелектуальну продуктивність.

В цілому, досліджувані з мобільних субгруп когнітивного стилю полenezалежність/полenezалежність характеризуються високою мимовільною регуляцією своїх емоцій та дій, що дуже важливо для видів діяльності, в яких часто виникають психотравмуючі ситуації. Їм властиво використовувати в стресових умовах копінг-стратегії широкого спектру дії та рідше механізми психологічного захисту, ніж рятувальники з фіксованих субгруп. Виявлено відмінність в більш частому використанні тільки «інтелектуалізації», яка відноситься до більш зрілих форм захисту.

Література

1. Хазова С. А. Роль когнитивних факторов в совладании с жизненными трудностями // Совладающее поведение. Современное состояние и перспективы.– М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – С. 274-289.

2. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 385 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).